

8. Маслов А. О. Деякі питання синдикування української промисловості в кінці XIX – на початку XX ст. / А. О. Маслов // Історія народного господарства та економічної думки України. – 2005. – Вип. – 37-38. – С. 170–179.
9. Мельник Л. Г. Технічний переворот на Україні у XIX ст. / Л. Г. Мельник – К.: В-во Київського університету, 1972. – 239 с.
10. Михайлик А. О. Розвиток буряківництва на території Подільської губернії в пореформенний період / А. О. Михайлик // Наукові записки Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка. Історичні науки. – 2009. – Т.19. – С. 375–384.
11. Москалюк М. З історії розвитку цукрової промисловості в Україні у другій половині XIX – на початку XX ст. / М. Москалюк // Український історичний журнал. – 2008. – № 2. – С. 75–85.
12. Москалюк М. Розвиток борошномельної промисловості у Наддніпрянській Україні в другій половині XIX – на початку XX ст. / М. Москалюк // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія: Історія / За заг. ред. проф. І. С. Зуляка – 2009. – Вип. 2. – С. 23–26.
13. Нестеренко О. О. Розвиток капіталістичної промисловості і формування пролетаріату на Україні в кінці XIX – на початку XX ст. / Нестеренко О. О. – К.: Політвидав, 1952. – 180 с.
14. Обзор Подольской губернии за 1890 год. – К., 1890. – 144 с.
15. Обзор Подольской губернии за 1892 год. – К., 1892. – 182 с.
16. Обзор Подольской губернии за 1905 год. – К., 1905. – 164 с.
17. Памятная книжка Подольской губернии на 1859 г. – Каменец-Подольский, 1859. – 184 с.
18. Памятная книжка Подольской губернии на 1885 г.: Адрес-календарь и стат.-справ. сведения. – Каменец-Подольский: Типография губернского правления, 1885. – 266 с.
19. Памятная книжка Подольской губернии на 1911 г. / Сост. В. В. Филимонов. – Каменец-Подольский, 1910. – 616 с.
20. Перевозчиков В. І. Історія економіки українських земель (кінець XIX – поч. XX ст.): Курс лекцій / В. І. Перевозчиков, О. А. Тимчик / За ред. В. О. Огнев'юка. – К.: КНТ, 2011. – 472 с.
21. Подольский адрес-календарь / Сост. В. К. Гульдман. – Каменец-Подольский: Издание Подольского Губернского Статистического Комитета, 1895. – 460 с.
22. Сборник сведений о Подольской губернии. Вып. 1. – Каменец-Подольский: Издание Подольского Статистического комитета, 1880. – 215 с.
23. Фартушняк Ю. Взаємовплив між бурякоцукровим виробництвом та шляхами сполучення і транспортом Подільської губернії в другій половині XIX ст. / Ю. Фартушняк // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія: Історія / За заг. ред. проф. М. М. Алексієвця. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка. – 2003. – Вип. 1. – С. 36–43.
24. Фартушняк Ю. До питання про розвиток цукрової промисловості на Правобережній Україні у другій половині XIX ст. / Ю. Фартушняк // Україна на шляху до незалежності і демократії. – 1996. – С. 84–89.

Цілінська К.

Науковий керівник – доц. Свідерський Ю. Ю.

ОСТРОЗЬКА БІБЛІЯ ЯК ФЕНОМЕН ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Актуальність даного питання полягає в тому, що видання Острозької Біблії стало визначним чинником розвитку богословської думки в православній церкві і тим канонем, який дала Острозька Біблія православним слов'янам і до сьогодні користуються православні церкви.

Мета полягає у тому, щоб проаналізувати внесок Острозької Біблії в розвиток української та європейської культури.

Об'єктом дослідження є комунікативні реалії в Європі та їх відображення в діяльності Острозької Академії.

Предметом вивчення є Острозька Біблія в контексті української та європейської культури.

Вивченню даної проблематики свої праці присвятили такі вчені, як: Б. Гудзяк [1], П. Кралюк П. [6], Т. Кемпа Т. [5], Торконяк Р. (о. Рафаїл) [11] та інші.

Велична і славна в минулому історія міста на Волині – Острога, який вперше згадується в 1100 р. у Іпатіївському літописі. В середині XII ст. місто входило до складу Волинського князівства, яке було в залежності від Києва, а після феодалної роздробленості Київської Русі було складовою частиною Галицько - Волинської держави. У XIV ст. місто увійшло до складу

Литви і стало резиденцією князів Острозьких. Саме завдяки цьому роду в Острозі, під впливом Реформації, у 1576 р. була започаткована перша у Східній Європі школа вищого типу – слов'яно - греко - латинська Острозька Академія, яка проіснувала до 1636 р. і залишила помітний слід не лише в українській культурі, а й зробила чималий внесок у розвиток європейської освіти та науки. І усім цим завдячує Острозька Академія своєму засновнику Василю – Костянтину Острозькому, який розумів, що однією з найбільших проблем православної церкви є відсутність вищого рівня освіти, тоді коли католицьке та реформаційне шкільництво переживало свій розквіт. Князь вирішив виправити помилку та заснувати школу, зібравши до Острога людей, які б змогли підняти на вищий рівень освітню справу на українських землях, і йому це вдалося.

Варто сказати про те, що в Острозі був поліетнічний склад населення, крім русинів - українців, проживали поляки, татари, євреї, і вони усі сповідували різні релігії. Відповідно, крім кількох православних храмів, в Острозі було споруджено костюл Успіння Діви Марії, мечеть, головну синагогу [2, С.681]. Очевидно, поліконфесійний склад городян вплинув на сам факт заснування слов'яно - греко - латинської Академії та на підбір її викладацького складу.

Відомо, що в Острозькій академії викладали православні, католики та протестанти, проте жодної ворожнечі між ними не існувало, адже князь хоч і був ревним поборником та захисником православ'я, проте до інших віросповідань ставився також з повагою. Академік Я. Д. Ісаєвич дослідив, що серед тих «мужей в божественном писаніи и искусных» [4, С. 13] були не лише українці, а й вихідці з Болгарії, Греції, Московщини, Молдавії, Сербії, Польщі, Італії та інших країн. Вони здійснювали активну роботу, що увінчалася виходом кількох десятків книг. Особливої уваги серед них заслуговує перше друковане повне видання Святого Письма на землях східних слов'ян – Острозька Біблія, видана 1581 р. церковно - слов'янською мовою.

Острозька Біблія з'явилася саме тоді, коли вона була найбільш потрібна, вона стала тією духовною зброєю, яку отримали в руки оборонці православної Церкви. Текст Біблії шанували католики й протестанти, і це є доказом того, що вона була редагована за всіма тодішніми вимогами богословської науки.

Для остаточного осмислення значення Острозької Біблії на теренах Європи, необхідно звернутися до тих змін, які відбувалися тут, починаючи з середини XV ст., а саме винайдення книгодрукування та друк Йоганном Гутенбергом у Майнці Біблії. Книгодрукування мало значний вплив на розвиток освіти, культури й науки, на формування громадської думки і, фактично воно започаткувало сучасну європейську демократію [6, С. 52].

Реформаційні процеси, які охопили усю Європу починаючи з I пол. XVI ст., відіграли чималу роль для того, щоб Біблія була перекладена на розмовні європейські мови, а Святе Письмо було надруковане.

Друга половина XVI ст. в історії українського духовного життя на Волині стала переломним часом. Реформація на Заході мала свій неабиякий вплив на наші землі в духовній культурі і освіті. Вона принесла багато нових ідей, здійснення яких спричинило піднесення духовної культури. Її впливи доправили до певних змін в церковно – релігійних традиціях. Жива мова народу здобувала собі більші права в церкві, з'являється ціла низка перекладів Святого Письма на тогочасну українську мову, в церкві вперше з'являються проповіді нашою мовою і нею ж видаються окремі книжки. Вплив Реформації на живу мову в церкві нашої приніс, відоме на весь світ, Пересопницьке Євангеліє написане староукраїнською мовою, написане 1561 р. в Пересопницькому монастирі на Волині. Його оформлення, стиль письма, графічна сторона свідчать про дуже високий розвиток тогочасного перекладу і мистецького оформлення.

Незважаючи на те, що зазначені зміни на територію України прийшли дещо пізніше вони зіграли тут вагомий роль. Острозьку Біблію почали готувати до друку з 70 – х років XVI ст. проте Острозька друкарня значно відрізнялася від тогочасних кирилических друкарень, тим, що якщо інші, зокрема Віленська та Львівська були зорієнтовані на видання прибуткових богослужбових книг та шкільних підручників, то острозькі друки значною мірою мали освітньо- релігійний і полемічний характер.

І ця полемічність простежується в передмовах. Водночас дане видання в певному сенсі є відповіддю на деякі закиди, що зробив православним русинам польський єзуїт Петро Скарга у

своєму відомому трактаті «Про єдність церкви божої під єдиним пастирем...». У ньому він вказував, що старослов'янська мова не придатна для теологічних студій, що «не було ще в світі і не буде ні одної академії, чи колегії, де би теологія, філософія та інші вільні науки» викладалися цією мовою, і зі слов'янської мови жодний не може бути вченим [1, с. 60].

І справді на виклик, що був кинутий Скаргою руське шкільництво не могло дати відповіді, бо, як писала київська шляхта 1571 р., «з млодости іншого писмаотцовенаши учити нас не давали, одно свого руского» [13, С. 210]. Тому нагальним завданням Острозького осередку був випуск першої друкованої Біблії церковнослов'янською мовою і тим самим утвердження престижу «словенської мови нарівні з визнаними сакральними мовами – гебрайською, грецькою та латиною». Ще одним наслідком видання Біблії було те, що при появі автентичного тексту друкованої Біблії зникло б перекручування оригіналу Святого Письма перекладами, що сприяло появі ересей.

В час друку Біблії в Острозі «жив і творив» І. Федоров, і саме йому відводять головну роль у її виданні. Проте, на нашу думку, варто врахувати організаторську роль В. К. Острозького, на кошти якого здійснювалось її видавництво, саме він зумів зібрати вчених – редакторів, запросити до себе І. Федоровича, за завданням князя збиралися біблійні тексти з різних країн. Поруч з ним вагома роль належить найближчому сподвижнику князя – ректору щойно заснованої богословської школи – Герасиму Смотрицькому, головному із редакційної комісії по підготовці Острозької Біблії, автора другої передмови до цього видання.

У присвяті, Смотрицький звеличував славний рід Острозький, підносив його відданість православ'ю і, порівнюючи свого володаря з Костянтином Великим, закликав патрона близько 600 православних церков та 12 монастирів берегти чистоту віри від «зловредних полчищ різних супостатів» [12, С. 3].

Присвята була написана у віршованій формі, головний зміст якої склала апологія вчення православної Церкви, а після цього було дві передмови. Перша передмова подається від імені князя Василя – Костянтина Острозького, хоча аналіз мовно - стилістичних засобів дозволяє стверджувати, що її автором міг бути Герасим Смотрицький.

У передмові до Біблії князь К. Острозький просить прийняти Біблію всіх слов'ян, прийняти «не яко річ земну, але як дар небесний» [7, С. 94].

У цій передмові можна прослідкувати два вектора: щирі радість і високе усвідомлення мети здійснюваного видання книг Святого Письма. Йдеться і про лукавство через які Церква Христова усіма ворогами зневажається та «нешадними вовками, що прийшли в світ, без милосердя поглинається» [9, С. 201]. Це пояснюється тим, що після того як по таких країнах, як: Італія, Греція, Сербія, Болгарія роз'їхалися представники князя В. – К. Острозького, він побачив, що між ними існує неузгодженість і перед князем постало завдання видати Біблію, яка є узгодженням між оригіналом та старослов'янськими перекладами.

Варта й уваги друга передмова, автором якої виступає Герасим Смотрицький, вона звернена до «благовірного і православного всякого чину, віку та сану читача». Її епіграф складають три євангельські вислови: «Дослідіть – но Писання, бо ви думаєте, що в них маєте вічне життя – вони ж свідчать про Мене» (Ів. 5:39); «Хто може вмістити, - нехай вмістить» (Мт. 9:12); «Не кожен, хто каже до Мене «Господи, Господи!», увійде в Царство Небесне, але той, хто виконує волю Мого Отця, що на небі» (Мт. 7:21) [12, С. 4].

Як вже зазначалося, особлива роль відводилась Івану Федорову в укладенні Острозької Біблії. Він є автором післямови до неї, де говорить, що надрукував книги Старого й Нового Завіту. Про те, що має певне відношення до редагування даного видання бачимо із слів післямови: «А зі щирої душі, ревно прошу, що коли є якась помилка, прощайте, а ви самі удостоївшись від Того, Хто щедро дає, ще більше духовних дарів, її виправляйте, знаючи [11, С. 79].

Про точний рік розпочатої роботи щодо видання Біблії немає достовірних фактів. Однак більшість учених схиляється до тієї думки, що все - така робота була розпочата 1580 р. Але цьому суперечить один факт. Я. Ісаєвичем було знайдено й опубліковано заяву гравера Блазіуса Ебіша із Шенберга, що датована 3 червня 1578 р., в якій була згода останнього виконати замовлення книгодрукаря І. Федоровича на виготовлення 150 гравірованих на міді кліше для ілюстрації Острозької Біблії.

Так само й немає одностайної думки щодо року виходу в світ цього видання, тому що збереглося два типи примірників цієї книги з різними колофонами (вихідними даними на останній сторінці), де на одному стоїть дата 12 липня 1580 р., на інших – 12 серпня 1581 р. Однак і відомими є видання з обома колофонами [6, С. 83].

Причиною цьому може слугувати те, що книга була надрукована, проте не була готова до виходу в світ, тому редактори були змушені редагувати її зміст (частково) та передрукувати деякі листи.

Острозька Біблія була написана старослов'янською мовою, і цьому передувало ряд факторів, серед яких варто виділити такі: видавці хотіли захистити старослов'янську мову як релігійно - культурну цінність, від зазіхань супротивників, в лиці католиків та протестантів. Також із досвіду Заходу можна було прослідкувати, що перша друкована література виходила латинською мовою, а простір православно - слов'янський не був насичений біблійною літературою. І ще одним фактором був той що І. Федорович, який надрукував перші біблійні видання в Острозі належав до православно – слов'янських «інтернаціоналістів». Це пояснюється тим, що він працював у Росії, Білорусії й Україні. Саме тому для своїх друків він використовував старослов'янську мову.

Досить довгий час в історіографії панувала думка про те, що основою для написання Острозької Біблії стала Геннадієва Біблія, яку В. Острозький отримав від Великого царя Івана Васильовича (Грозного), а саме повний текст Старого Завіту Біблії. Однак, якщо проаналізувати передмову до Біблії, то можна прослідкувати, що жоден із слов'янських текстів Біблії не задовольняв князя, а особлива увага до Геннадієвої Біблії була зумовлена тим, що її переклад був найдавніший.

Так розповідалося про це в першій передмові до Біблії, написаній від імені князя В. Острозького: «Бо і книг, що називаються Біблія, на виконання цього діла на початку ми не мали, які, за нашою думкою, щоб почати це діло в усьому були задовільні. Але і в усіх країнах нашого роду і слов'янські мови не знайдено ні однієї, що містила б усі книги Старого Завіту, хіба що у шляхетного і у видатного світоча православ'я, пана і Великого Князя Івана Васильовича московського... Ревним проханням випрошенубоговибраним чоловіком Михайлом Гарабурдою, писарем Великого Литовського Князівства, повну Біблію ми удостоїлися одержати, що з грецької мови сімдесять і двома перекладачами, більше ніж п'ятсот літ тому перекладена на слов'янську мову ще за великого Володимира, який охрестив Руську землю. Ми також знайшли і багато інших Біблій, різні письма і різними мовами, і ми приказали дослідити їх зміст, чи всі відповідають в усьому божественному писанні. І знайдемо багато відмінностей, не лише відмінності, але і зіпсутий текст, через що ми були дуже розстроєні» [11, С. 12 - 13].

Отже, про те, що основою для написання Острозької Біблії була Геннадієва Біблія немає достовірних фактів. А із зазначеної передмови можна дізнатися, що князь В. Острозький збирав різноманітні біблійні тексти старослов'янською мовою. Серед них і опинилася й Геннадієва Біблія, яка користувалася авторитетом як давня збірка біблійних книг, що ніби була створена ще за часів Володимира Великого. Спеціально підкреслювалося, що представники князя, що були розіслані по усьому світу дійшли до константинопольського патріарха Єремії, тому це можна сприймати як натяк на те, що редактори Біблії використовували грецький переклад Старого Завіту, здійсненого Лукіяном, бо саме він мав поширення у Візантії й, відповідно, в Константинопольській церкві. І нарешті, за основу для перекладу старозавітних книг був взятий переклад Сімдесяти двох толковників (Септуагінта) – друкований текст цього перекладу роздобув у Римі Діонісій Палеолог і К. – В. Острозький стверджував, що видання Острозької Біблії є «неначе дочкою» видання, привезеного Палеологом [4, С. 124]. Як пише П. Толочко у рецензії на енциклопедичне видання «Острозька академія XVI – XVII ст.» у статті П. Кралюка, о. Р. Торконяка та І. Пасічника, автори притримуються думки, що при виданні Святого Письма І. Федоров та його помічники використали широке коло джерел, у тому числі й грецькі переклади. Котрі найбільше відповідали традиціям східних церков [10, С. 199].

Тому основою для Острозької Біблії стали грекомовні тексти, передусім Септуагінта. Однак ці тексти звірялися з латиномовною Вульгатою, а також з текстами старослов'янськими, чеськими, польськими. Підтвердженням цьому можуть слугувати слова із примітки до третьої

книги Маккавеїв: «Ця Третя Книга Маккавеїв не знаходиться в інших Бібліях, ані в самій слов'янській, ані латинській, ані в польській, тільки грецькій та чеській» [11, С. 1532]. Можливо, також використовувалися єврейські й навіть арабські джерела.

Єврейський текст Старого Завіту вперше з'явився друком у Бомбергу в 1518 р., а в 1571 р. його було передруковано в Антверпені. Ці друковані тексти, як і тексти рукописні, могли бути і в Острозі. Саме в цей час тут знаходилась єврейська синагога, а також школа при ній.

Отож, редактори Острозької Біблії зробили велетенський обсяг роботи, при здійсненні порівняльного аналізу різноманітних біблійних текстів.

Острозька Біблія була об'ємним, як на той час, виданням. Тираж був на той час небувалий – 1500 примірників. Окрім 5 частин з окремою пагінацією, вона мала ще 8 листів передмов. При її видруку не було допущено жодної друкарської помилки, хоч вона має 1256 сторінок, на яких розміщено 3 мільйони 240 тисяч друкованих знаків. В Біблії використано 6 шрифтів – 2 грецьких та 4 слов'янських [8, С. 10].

Біблія була видана форматом *in folio*, а текст розміщувався переважно у два стовпці. Шрифт був особливий – дрібний, як на той час – 24, 8 мм. Заголовні букви Острозької Біблії трохи нагадували великі букви Скориненських видань. Існують і скромні гравюри, якими прикрашена Біблія. Це – герб князя В. Острозького, витончена архітектонічна рамка на титульному аркуші, кіноварна в'язь, що прикрашає назви розділів, а також заставки, кінцівки, дереворитні ініціали (їх 1339) і виливні, суто декоративні прикраси (хрестики, листочки) [6, С. 84 - 85].

Дослідники стверджують, що Іван Федоров хотів навіть прикрасити її сюжетними гравюрами на міді, однак цей задум не був втілений у життя. І все – таки, загальна концепція художнього конструювання книги, свідомо відмежовує її від рукописів і утворює тип оформлення, властивий українській і білоруській стародрукованій книзі.

До редакторів та укладачів даного видання можна віднести Тимофія Михайловича, який, ймовірно, працював над редагуванням Нового Завіту до Острозької Біблії та у 1580 р., видав твір під назвою «Книжка, собраніевещейнужнійшихвкратці скорого обрїтенія в Книзеновагозавїта» (тобто – скорочене зібрання найпотрібніших речей, що допомагають швидко відшукати в Новому Завіті потрібні місця), причетним міг і бути Михайло Гарабурда, який під час дипломатичної місії до Москви отримав примірник Біблії від царя Івана Грозного та привіз її до князя В. – К. Острозького. Неможливо й оминати Діонісія Раллі, який за даними документів, привіз князю В. Острозькому із Риму примірник Біблії, переданий папою Григорієм XIII; варто згадати імена Андрія Римши автора «Хронології», який познайомив острозьких книжників із польськомовною Радзивілівською Біблією, яка мала й певний вплив на Острозьку Біблію [6].

Незважаючи на те, що творців Острозької Біблії було багато, ключова роль, на нашу думку, відводилася самому князю, який не просто був меценатом, а свідомо людиною, яка розуміла сумні реалії того часу, а саме міжконфесійну боротьбу і основним завданням було створення і видання Острозької Біблії, як форпосту для православ'я.

Те, що православні слов'яни отримали свою Біблію сприяло зміцненню їх самосвідомості та підвищенню престижу старослов'янської мови. Острозька Біблія з невеликими поправками перевидавалася в Росії й фактично була визнана як канонічний текст для Російської православної церкви. Також її шанували й перевидавали українські греко – католики.

Острозька Біблія – унікальна пам'ятка культури не лише українського, а й загальноєвропейського значення. Виникла вона як результат синтезу православно - слов'янської, грецької та західноєвропейської (передусім ренесансної) культури.

Велика честь випала українському народові, а саме, дати усьому православному слов'янству першу Біблію, яка розійшлася по усьому світі та стала основою для тієї Біблії, якою сьогодні користується увесь православний світ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гудзяк Б. Криза і реформа. Київська митрополія, Царгородський патріархат і генеза Берестейської унії / Б. Гудзяк / Марія Габлевич (пер. з англ.). – Львів: Ін - т історії Церкви Львівської Богословської Академії, 2000. – С. 60

2. Енциклопедія історії України в 7 – т / Під. ред. В. А. Смолія. – К.: Наук. думка, 2003. – Т. 7: Мл – О. – 685 с.
3. Исаевич Я. Д. Острожская Библия как памятник межславянских культурных связей / Я. Д. Исаевич // Федоровские чтения. 1981. – М., 1985. – С. 13
4. Исаевич Я. Українське книговидання: витоки, розвиток, проблеми / Я. Исаевич. – Львів : Ін – т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2002. – 520 с.
5. Кемпа Т. Костянтин Василь Острозький: Воєвода Київський і маршалок землі Волинської / Т. Кемпа. – Хмельницький : ПП Мельник А. А., 2009. – 342 с.
6. Кралюк П. М. Острозька Біблія в контексті української та європейських культур / Кралюк П. М., Турконяк Р. (отець Рафаїл), Пасічник І. Д. – Острог: НаУОА, 2006. – С. 52
7. Марискевич Г. Ф. Остріг – провідний осередок освіти на Україні в II пол. XVI століття / Г. Ф. Марискевич, Т. Г. Марискевич // Матеріали IV науково – краєзнавчої конференції «Остріг на порозі 900 – річчя». – Острог, 1994. – С. 94
8. Омелянчук С. «Світло з Острога, що сяє крізь століття» / С. Омелянчук // Урядовий кур'єр. – 2006. – 2 вересня. – С. 10
9. Смотрицький Г. Д. (Перша передмова до Острозької Біблії 1581 р.) / Г. Д. Смотрицький // Українська література XIV – XVI ст. – К., 1988. – 480 с.
10. Толочко П. П. Рецензія на енциклопедичне видання «Острозька академія XVI – XVII ст.» / П. П. Толочко // Укр. іст. журнал. – К., 2012. - № 2. – 240 с.
11. Торконяк Р. Острозька Біблія: Вступи, гравюри, дослідження / Опрацюв та підгот. до друку ієрономах архимандрит др. Рафаїл (Роман Торконяк). – Львів. – 1500 с.
12. Шевченко В. Острозька Академія: її чоловічі представники та початкова діяльність / В. Шевченко // Людина і світ, липень, 2003. – С. 2 – 3
13. Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України / Н. Яковенко. – Вид. 4 - е – К.: Критика, 2009. – 584 с.

Чорній Г.

Науковий керівник – проф. Буяк Б. Б.

ПАВЛО ПОЛУБОТОК В КОНТЕКСТІ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ГЕТЬМАНЩИНИ (1722-1723 РР.)

Українська державність, яка виникла в роки визвольної війни, поступово почала втрачати свої визначальні риси та ознаки. Найбільше, що могли зробити його наступники – це відстоювати від зазіхань російського уряду права та вольності української козацької держави. Одним із противників російського царського наступу на автономію України був Павло Полуботок – наказний гетьман Лівобережної України (1722–1723 рр.).

Висвітлення досвіду Павла Полуботка, його значення та вплив на суспільно-політичні процеси в Гетьманщині, відстоювання інтересів українського народу, боротьби з російським царизмом протягом періоду його гетьманування, втілення в життя революційних ідей щодо впровадження автономії держави є актуальним передусім тому, що практика тієї доби українського державотворення підтверджує життєвість програмних положень та політичного протистояння наказного гетьмана.

Гетьманування Полуботка залишило помітний слід в українській історії. Ґрунтовному вивченню діяльності наказного гетьмана присвятили свої праці М. Костомаров, М. Маркевич, Д. Бантиш-Каменський, В. Модзалевський, О. Єфименко, О. Лазаревський, М. Василенко та інші. У час незалежної України дослідженню багатьох аспектів діяльності Павла Полуботка приділили свою увагу О. Коваленко, В. Горобець, В. Шевчук, А. Бовгиря. Дискусію про місце Полуботка в українській історії досі не завершено, головну ж увагу варто зосередити на вивченні його державно-політичної діяльності у ранзі наказного гетьмана України впродовж 1722-1723 рр.

Павлу Полуботку, фактично, першому довелося мати справу із цілеспрямованою спробою центрального уряду ліквідувати українську автономію. Впродовж початкового етапу боротьби Полуботка з російською владою наказному гетьману вдалося досягти позитивних результатів, які стали опорою для формування козацької держави в період його гетьманування.

Після смерті І. Скоропадського він опинився у доволі скрутній ситуації. На той час у Гетьманщині склалося двовладдя: з одного боку, гетьман і генеральна старшина, з іншого – новоутворена Малоросійська колегія, що діяла згідно із централізаторськими задумами